

הלכות תשובה פרק א'

א. כָּל מִצְוֹת שֶׁבְּתוֹרָה בֵּין עֲשֵׂה בֵּין לֹא תַעֲשֶׂה אִם עָבַר אָדָם עַל אַחַת מֵהֶן בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בְּשִׁגְגָה כְּשִׁיעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה וְיָשׁוּב מִחֲטָאוֹ חַיֵּב לְהִתְנַדֵּוֹת לִפְנֵי הָאֵל בְּרוּךְ הוּא שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ה ו) "אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ" וְגו' (במדבר ה ז) "וְהִתְנַדְּוּ אֶת חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ" זֶה וְדוּי דְבָרִים. וְדוּי זֶה מִצְוֹת עֲשֵׂה. כִּי־צַד מִתְנַדֵּוֹן. אוֹמֵר אֲנִי הַשֵּׁם חַטָּאתִי עֲוִיתִי פָּשַׁעְתִּי לִפְנֵיךָ וְעֲשִׂיתִי כָךְ וְכָךְ וְהָרִי גִחְמִתִּי וּבִשְׁתִּי בְּמַעֲשֵׂי וּלְעוֹלָם אֵינִי חוֹזֵר לְדַבֵּר זֶה. וְזֶהוּ עֵקֶרוֹ שֶׁל וְדוּי. וְכָל הַמְרָבָה לְהִתְנַדֵּוֹת וּמֵאֲרִיף בְּעֵנָן זֶה הָרִי זֶה מְשַׁבַּח. וְכֵן בְּעֲלֵי חַטָּאוֹת וְאֲשָׁמוֹת בְּעַת שֶׁמְבִיאִין קַרְבָּנוֹתֵיהֶן עַל שִׁגְגָתָן אוֹ עַל זְדוּנָן אֵין מִתְכַּפֵּר לָהֶן בְּקַרְבָּנָם עַד שִׁיעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה וְיִתְנַדְּוּ וְדוּי דְבָרִים שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ה ה) "וְהִתְנַדְּהָ אֲשֶׁר חָטְאָה עָלֶיהָ". וְכֵן כָּל מַחֲיָבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין וּמַחֲיָבֵי מַלְקוֹת אֵין מִתְכַּפֵּר לָהֶן בְּמִיתָתָן אוֹ בְּלִקְוֹתָן עַד שִׁיעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה וְיִתְנַדְּוּ. וְכֵן הַחוּבֵל בְּחִבְרוֹ וְהַמְזִיק מְמוֹנוֹ אִף עַל פִּי שֶׁשָּׁלַם לוֹ מֵה שֶׁהוּא חַיֵּב לוֹ אֵינוֹ מִתְכַּפֵּר עַד שִׁיעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה וְיָשׁוּב מִלְעֲשׂוֹת כְּזֶה לְעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ה ו) "מִכָּל חַטָּאת הָאָדָם":

הלכות תשובה פרק ב'

א. אִי זֶה הִיא תְּשׁוּבָה גְּמוּרָה. זֶה שֶׁבָּא לִידוֹ דְבָר שֶׁעָבַר בּוֹ וְאֶפְשָׁר בְּיָדוֹ לְעֲשׂוֹתוֹ וּפְרֹשׁ וְלֹא עֲשֵׂה מִפְּנֵי הַתְּשׁוּבָה. לֹא מִיְרָאָה וְלֹא מִכֶּחַל וְלֹא מִפְּשָׁלוֹן פָּחַ. כִּי־צַד. הָרִי שֶׁבָּא עַל אִשָּׁה בְּעֵבְרָה וּלְאִסּוּר זְמַן גִּתְיָחַד עִמָּהּ וְהוּא עוֹמֵד בְּאֶהְבָּתוֹ בָּהּ וּבְכַחַח גּוֹפּוֹ וּבְמִדְיָנָה שֶׁעָבַר בָּהּ וּפְרֹשׁ וְלֹא עָבַר זֶהוּ בְּעַל תְּשׁוּבָה גְּמוּרָה. הוּא שֶׁשָּׁלְמָה אָמַר (קהלת יב א) "וַיִּזְכֹּר אֶת בּוֹרְאֵיךָ בַּיּוֹם בַּחֹרְתִיךָ". וְאִם לֹא שָׁב אֶלָּא בַּיּוֹם זְקֵנוֹתוֹ וּבְעַת שֶׁאֵי אֶפְשָׁר לוֹ לְעֲשׂוֹת מֵה שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה אִף עַל פִּי שֶׁאֵינָה תְּשׁוּבָה מְעֻלָּה מוֹעֵלָת הִיא לוֹ וּבְעַל תְּשׁוּבָה הוּא. אֶפְלוֹ עָבַר כָּל יָמָיו וְעֲשֵׂה תְּשׁוּבָה בַּיּוֹם מִיתָתוֹ וּמֵת בְּתְשׁוּבָתוֹ כָּל עֲוֹנוֹתָיו גִּמְחֵלִין שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת יב ב) "עַד אֲשֶׁר לֹא תִחַשֵׁף הַשֶּׁמֶשׁ וְהָאוֹר וְהַיָּרֵחַ וְהַכּוֹכָבִים וְשָׁבוּ הָעֵבִים אַחַר הַגִּשְׁמִים" שֶׁהוּא יוֹם הַמִּיתָה. מִכָּלֵל שָׁאֵם זְכַר בּוֹרְאוֹ וְשָׁב קִדְּם שִׁמּוֹת גִּסְלַח לוֹ :

ב. וּמֵה הִיא הַתְּשׁוּבָה. הוּא שִׁיעֲזַב הַחוּטָא חֲטָאוֹ וַיִּסִּירוֹ מִמֶּחֶשְׁבָּתוֹ וַיִּגְמַר בְּלִבּוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂהוּ עוֹד שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נה ז) "יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ" וְגו'. וְכֵן יִתְנַחֵם עַל שֶׁעָבַר שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה לא יט) "כִּי אַחֲרֵי שׁוּבֵי גִחְמִתִּי". וְיַעֲזִיד עָלָיו יוֹדַע תַּעֲלוּמוֹת שֶׁלֹּא יָשׁוּב לְזֶה הַחֲטָא לְעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר (הושע יד ד) "וְלֹא נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה יְדִינוֹ" וְגו'. וְצָרִיף לְהִתְנַדְּוֹת בְּשִׁפְתָיו וְלוֹמַר עֲנִינּוֹת אֵלוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּלִבּוֹ :

ג. כָּל הַמִּתְנַדְּהָ בְּדְבָרִים וְלֹא גָמַר בְּלִבּוֹ לְעֹזֵב הָרִי זֶה דוֹמָה לְטוֹבֵל וְשָׂרֵץ בְּיָדוֹ שֶׁאֵין הַטְּבִילָה מוֹעֵלָת לוֹ עַד שִׁישְׁלִיף הַשָּׂרֵץ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר וּמוֹדָה וְעֹזֵב יְרַחֵם. וְצָרִיף לְפָרֵט אֶת הַחֲטָא שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב לא) "אֲנִי חֲטָא הָעָם הַזֶּה חַטָּאָה גְּדוֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב":

ד. מִדְּרָכֵי הַתְּשׁוּבָה לְהִיּוֹת הַשָּׁב צוֹעֵק תָּמִיד לִפְנֵי הַשֵּׁם בְּכִי וּבְתַחֲנוּנִים וְעוֹשֶׂה צְדָקָה כְּפִי פָחוֹ וּמִתְרַחֵק הַרְבֵּה מִן הַדְּבָר שֶׁחָטָא בּוֹ וּמְשַׁנֵּה שְׁמוֹ כְּלוֹמַר אֲנִי אַחַר וְאֵינִי אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁעֲשֵׂה אוֹתָן הַמַּעֲשִׂים וּמְשַׁנֵּה מַעֲשָׂיו כְּלָן לְטוֹבָה וּלְדָרְךָ יִשְׂרָאֵל וְגוֹלָה מִמְקוֹמוֹ. שֶׁגְּלוֹת מְכַפֵּרֶת עוֹן מִפְּנֵי שֶׁגּוֹרְמֶת לוֹ לְהַכְנִיעַ וּלְהִיּוֹת עָנוּ וּשְׁפַל רוּחַ :

ה. וְשִׁבַח גְּדוֹל לְשֵׁב שְׂמִינָה בְּרַבִּים וַיִּוְדִיעַ פְּשָׁעוֹ לָהֶם וּמַגְלָה עֲבֻרוֹת שְׂבִינוּ לְבֵין חֲבֵרוֹ לְאַחֵרִים וְאוֹמֵר לָהֶם אֲמַנֶּם חֲטָאתִי לְפָלוֹנִי וְעָשִׂיתִי לוֹ כֶּךָ וְכֶךָ וְהִרְיֵנִי הַיּוֹם שָׁב וּמִתְנַחֵם. וְכָל הַמִּתְגַּאֵה וְאִינוֹ מוֹדִיעַ אֶלָּא מְכַסֶּה פְּשָׁעוֹ אֵין תְּשׁוּבָתוֹ גְּמוּרָה שְׁנֹאֲמַר (משלי כח יג) "מְכַסֶּה פְּשָׁעוֹ לֹא יִצְלִיחַ". בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים בְּעֲבֻרוֹת שְׂבִין אָדָם לְחֲבֵרוֹ אָבֵל בְּעֲבֻרוֹת שְׂבִין אָדָם לְמָקוֹם אֵינוֹ צָרִיךְ לְפָרֶסֶם עֲצָמוֹ וְעִזּוֹת פָּנִים הִיא לוֹ אִם גָּלָם. אֶלָּא שָׁב לְפָנֵי הָאֵל בְּרוּךְ הוּא וּפּוֹרֵט חֲטָאוֹ לְפָנָיו וּמִתְנַדֵּה עֲלֵיהֶם לְפָנֵי רַבִּים סָתָם. וְטוֹבָה הִיא לוֹ שְׁלֹא נִתְגַּלָּה עֲוֹנוֹ שְׁנֹאֲמַר (תהילים לב א) "אֲשָׁרֵי גִשׁוּי פֶשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה":

ו. אף על פי שהתשובה והצעקה יפה לעולם. בעשרה הימים שבין ראש השנה ליום הכפורים היא יפה ביותר ומתקבלת היא מיד שְׁנֹאֲמַר (ישעיה נה ו) "דַּרְשׁוּ ה' בְּהַמְצִאוֹ". בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים בְּיַחֲדָא אָבֵל צְבוּר כָּל זְמַן שְׁעוֹשִׂים תְּשׁוּבָה וְצוֹעֲקִין בְּלֵב שָׁלֵם הֵם נִעְנִין שְׁנֹאֲמַר (דברים ד ז) "כֹּה אֵלֹהֵינוּ בְּכָל קְרָאֵנוּ אֵלָיו":

ז. יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים והוא קץ מחילה וסליחה לישראל. לפיכך חֲבִיבִים הַכֹּל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה וּלְהִתְנַדֵּד בְּיוֹם הַכְּפוּרִים. וּמִצְוֹת וְדוּי יוֹם הַכְּפוּרִים שְׂמִינָה לְמַעַרְב הַיּוֹם קָדָם שְׂמִינָה לְמַזְרָח קָדָם שְׂמִינָה לְמַזְרָח. וְאֵף עַל פִּי שְׂמִינָה קָדָם שְׂמִינָה לְמַזְרָח וּמִתְנַדֵּה בְּלֵילֵי יוֹם הַכְּפוּרִים עֲרֵבִית וְחֹזֵר וּמִתְנַדֵּה בְּשַׁחֲרִית וּבְמוֹסָף וּבְמִנְחָה וּבְנֶעֱלָה. וְהֵיכָן מִתְנַדֵּה. יַחֲדָא אַחַר תְּפִלָּתוֹ וְשִׁלִּיחַ צְבוּר בְּאֲמִצָּע תְּפִלָּתוֹ בְּבִרְכָה רַבִּיעִית:

ח. הודוי שְׂנֵהֲגוּ בּוֹ כָּל יִשְׂרָאֵל אָבֵל אֲנַחְנוּ חֲטָאֵנוּ (פְּלִנּוּ) וְהוּא עָקַר הוֹדוּי. עֲבֻרוֹת שְׂמִינָה עֲלֵיהֶם בְּיוֹם הַכְּפוּרִים זֶה חֹזֵר וּמִתְנַדֵּה עֲלֵיהֶן בְּיוֹם הַכְּפוּרִים אַחַר אֵף עַל פִּי שְׂמִינָה עוֹמֵד בְּתְשׁוּבָתוֹ שְׁנֹאֲמַר (תהילים נא ה) "כִּי פֶשַׁע אֲנִי אָדָע וְחֲטָאתִי נִגְדִי תָמִיד":

ט. אֵין הַתְּשׁוּבָה וְלֹא יוֹם הַכְּפוּרִים מְכַפְּרִין אֶלָּא עַל עֲבֻרוֹת שְׂבִין אָדָם לְמָקוֹם כְּגוֹן מִי שְׂאָכַל דְּבַר אֲסוּר אוֹ בָּעַל בְּעִילָה אֲסוּרָה וְכִיּוֹצֵא בְּהוֹן. אָבֵל עֲבֻרוֹת שְׂבִין אָדָם לְחֲבֵרוֹ כְּגוֹן הַחֹבֵל אֶת חֲבֵרוֹ אוֹ הַמְּקַלֵּל חֲבֵרוֹ אוֹ גּוֹזְלוֹ וְכִיּוֹצֵא בְּהוֹן אֵינוֹ נִמְחַל לוֹ לְעוֹלָם עַד שְׂמִינָה לְחֲבֵרוֹ מֵה שְׂמִינָה חֲבִיב לוֹ וְיִרְצָהוּ. אֵף עַל פִּי שְׂמִינָה לְמָקוֹם שְׂמִינָה חֲבִיב לוֹ צָרִיךְ לְרַצּוֹתוֹ וְלִשְׂאֵל מִמֶּנּוּ שְׂמִינָה לוֹ. אֶפְלוֹ לֹא הִקְנִיט אֶת חֲבֵרוֹ אֶלָּא בְּדְבָרִים צָרִיךְ לְפִיֶּסוֹ וְלִפְגַּע בּוֹ עַד שְׂמִינָה לוֹ. לֹא רָצָה חֲבֵרוֹ לְמַחֵל לוֹ מִבֵּיא לוֹ שׁוּרָה שֶׁל שְׁלִשָׁה בְּנֵי אָדָם מִרְעִיו וּפּוֹגְעִין בּוֹ וּמְבַקְשִׁין מִמֶּנּוּ. לֹא נִתְרַצָּה לָהֶן מִבֵּיא לוֹ שְׁנֵי וְשְׁלִישִׁית. לֹא רָצָה מְנִיחוֹ וְהוֹלֵךְ לוֹ וְנָה שְׁלֹא מְחַל הוּא הַחוּטָא. וְאֵם הִזָּה רַבּוֹ הוֹלֵךְ וּבָא אֶפְלוֹ אֵלָף פְּעָמִים עַד שְׂמִינָה לוֹ:

י. אֲסוּר לְאָדָם לְהִיּוֹת אֲכֻזָּרִי וְלֹא יִתְפָּיֵס אֶלָּא יְהֵא נוֹחַ לְרַצּוֹת וְקָשָׁה לְכַעַס וּבְשָׁעָה שְׂמִינָה מִמֶּנּוּ הַחוּטָא לְמַחֵל מוֹחֵל בְּלֵב שָׁלֵם וּבְנִפְשׁ חֲפָצָה. וְאֶפְלוֹ הַצָּר לוֹ וְחֲטָא לוֹ הַרְבֵּה לֹא יָקָם וְלֹא יִטָּר. וְזֶהוּ דְרָכָם שֶׁל זָרַע יִשְׂרָאֵל וְלָבָם הַנְּכוּן. אָבֵל הַעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים עֲרֵלֵי לֵב אֵינוֹן כֵּן אֶלָּא (וְעִבְרָתוֹ) [וְעִבְרָתוֹ] שְׂמִינָה נְצַח. וְכֵן הוּא אוֹמֵר עַל הַגְּבֻעוֹנִים לְפִי שְׁלֹא מְחַלוּ וְלֹא נִתְפָּיֵסוּ וְהַגְּבֻעוֹנִים לֹא מְבִי יִשְׂרָאֵל הַמָּה: